

KULTURMILJÖANALYS

UPPDRAG: Stockholm, Åkeshov
FASTIGHET: Åkeshov 1:1 m.fl.
BESTÄLLARE: Besqab och Maxera
ANSVARIG: Martin Åhrén
DATUM: 2023-11-14 (del 1 – Kulturmiljöanalys)
2024-04-08 (del 2 – Antikvarisk konsekvensanalys)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Del 1 – Kulturmiljöanalys.....	5
Administrativa uppgifter.....	5
Bakgrund och orientering	5
Gällande förutsättningar	6
Riksintresse för kulturmiljövården.....	6
Översiktsplan	6
Gällande detaljplaner	6
Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta	7
Fornlämningar	7
Historik.....	8
Delområde 1	9
Delområde 2	10
Delområde 3	11
Delområde 4	12
Delområde 5	13
Utredningsområdets karaktär	14
Utredningsområdets kulturvården	16
Värdebärare	17
Känslighetsanalys.....	17
Del 2 – Antikvarisk konsekvensanalys.....	20
Föreslagen detaljplan	20
Planförslagets konsekvenser för kulturmiljön	21
Antikvarisk bedömning	22

DEL 1 – KULTURMILJÖANALYS

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighet	Åkeshov 1:1 m.fl., Stockholm
Stadsdel	Bromma
Detaljplan	Åkeshov 1:1 m.fl., Åkeshov (dp 2022-15257)
Fastighetsägare/beställare	Besqab och Maxera
Kontaktperson	Åsa Carlsson, Besqab
Uppdragsansvarig	Martin Åhrén, certifierad sakkunnig KUL, nivå K
Uppdragets omfattning	Kulturmiljöanalys och antikvarisk konsekvensanalys
Rapportdatum	2024-04-08 (2023-11-14)

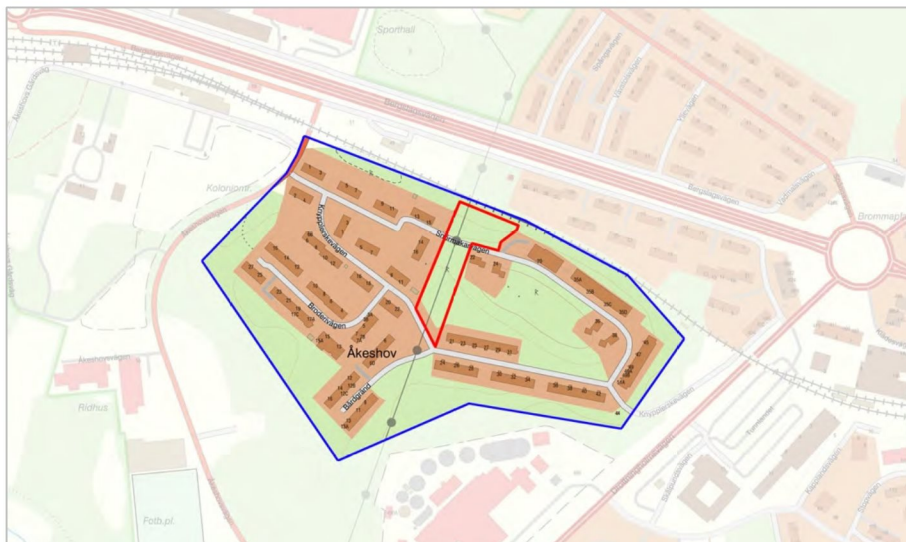
BAKGRUND OCH ORIENTERING

Översikt över Stockholm med utredningsområdet inringat. Karta från www.lantmateriet.se 2023-11-06.

Fastighetsutvecklarna Besqab och Maxera har blivit anvisade mark för uppförande av bostadshus i Åkeshov av Stockholms stads exploateringskontor. Exploateringen förutsätter att en ny detaljplan upprättas och ett av kraven för detaljplanens genomförande är att en kulturmiljöanalys med efterföljande konsekvensanalys tas fram. Området utgörs idag av en obebyggd yta som upptas av en kraftgata. Kraftledningen skall ersättas och därefter rivs vilket tillgängliggör marken. Närområdet är bebyggt sedan början av 1940-talet vilket gör att exploateringen är en komplettering, inga befintliga hus kommer att påverkas.

Hus o Historia har engagerats för att ta fram kulturmiljö- och konsekvensanalyserna. För att kunna göra en relevant bedömning av platsens värden och förutsättningar omfattar utredningsområdet hela den så kallade Åkeshovshöjden inom vilken planområdet ligger. Utredningsområdets avgränsning sammanfaller med bebyggelseområdets naturliga avgränsning mot omgivningen.

Översikt över Åkeshov med utredningsområdet inringat med blått och planområdet inringat med rött. I bildens högra kant syns rondellen vid Brommaplan och i det övre vänstra hörnet syns Åkeshovs slott. Karta från www.lantmateriet.se 2023-11-06.

GÄLLANDE FÖRUTSÄTTNINGAR

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Planområdet ingår inte riksintresse för kulturmiljövården.

ÖVERSIKTSPLAN

I Stockholm stads översiktsplan från 2018 (aktualiserad 2022) framgår att stadsdelen Bromma har "stora möjligheter till fortsatt stadsutveckling" och planområdet i Åkeshov är utpekad som lämpligt för komplettering:

Område med blandad stadsbebyggelse där omfattande komplettering föreslås. Området kan kompletteras med bostäder, service, verksamheter, gator, parker, kultur och idrottsytor. Att förstärka de gröna kvaliteterna och säkerställa funktioner som skolor och förskolor, är en viktig del i stadsutvecklingen. Komplettering ska göras med utgångspunkt i kunskap om nuvarande karaktär, kvaliteter och behov. Inom området kan finnas delar där större strukturförändringar föreslås.

GÄLLANDE DETALJPLANER

De gällande detaljplanerna (stadsplaner) är fortfarande de ursprungliga från 1940- och 50-talen i alla fall utom ett, kvarteret Sykorgen i den nordöstra delen av utredningsområdet. Här upprättades en ny detaljplan 2013 för att möjliggöra ett nytt flerbostadshus norr om Snörmakarvägen.

Till följd av att planerna är de ursprungliga innehåller ingen av dem några bestämmelser kring varsamhet eller förvanskning. De innehåller inte heller några bestämmelser kring gestaltningen utöver antalet våningar samt taklutningen.

När planerna upprättades saknade det, i relation till omgivningen, högt liggande området bebyggelse. Och med topografin följde ett ställningstagande som fortfarande är tydligt:

På grund av sin kuperade terräng och rika vegetation har området till stor del bibehållits som naturmark (PI 2736).

STOCKHOLMS STADSMUSEUMS KLASSIFICERINGSKARTA

Enligt Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta över byggnader med kulturvärden så är stora delar av bebyggelsen inom utredningsområdet utpekade som gröna. Det gäller såväl flerbostadshusen längs Broderivägen och västra halvan av Snörmakarvägen och Knypplerskevägen som ateljévillorna längs Snörmakarvägen. Resterande flerbostadshus längs östra halvan av Snörmakarvägen och Knypplerskevägen är utpekade som gula med undantag för det senast tillkomna. Bedömningarna av byggnadernas kulturvärden bygger på plan- och bygglagens formulering om *särskilt värdefull byggnad* vilket medför att de inte får förvanskas. Klassificeringsnivåerna har följande betydelser:

- Grön** Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. (Förbudet mot förvanskning och kravet på varsamhet gäller.)
- Gul** Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde. (Kravet på varsamhet gäller.)

Utdrag ur Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta med utredningsområdet i mitten. Karta från https://kartor.stockholm.se/bios/dpwebmap/cust_ssth/kul/klassificering/ 2023-11-06.

FORNLÄMNINGAR

Utredningsområdet ligger strax intill och på de ägor som ända fram till sekelskiftet 1900 tillhörde Åkeshovs slott, ett herresäte vars historia med säkerhet går tillbaka till 1400-talet. Spåren i landskapet visar dock att området varit bebott betydligt längre än så. Både inom och i direkt anslutning till utredningsområdet finns ett flertal fornlämningar.

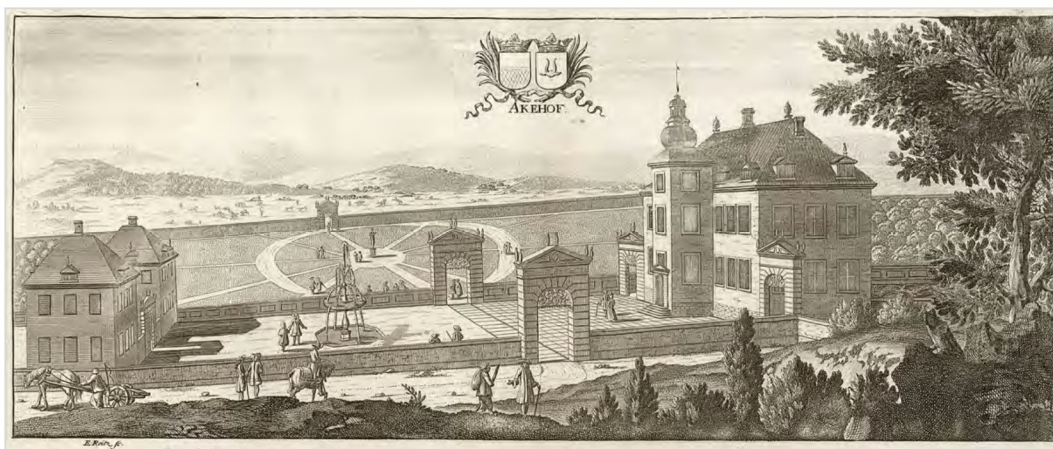
2016 genomförde Arkeologgruppen en arkeologisk utredning som bland annat omfattade det nu aktuella planområdet (Ramström, Annika och Ekman, Tomas: *Utredning etapp 1 inför ny detaljplan i centrala Bromma*, Arkeologgruppen 2016.). Utredningen, som omfattade en inventering, visar att det finns en fornlämning i närheten av planområdets västra gräns. Lämningen är registrerad som en skärvstenshöj i Riksantikvarieämbetets databas Fornsök (L2013:8198). Inventeringen redovisade även en möjlig fornlämning i områdets södra del, längs Knypplerskevägen. Platsen har senare undersökts på uppdrag av Länsstyrelsen Stockholm som i beslut meddelat att den inte utgör fornminne.

Utdrag ur Riksantikvarieämbetets databas Fornsök med alla registrerade lämningar i och omkring utredningsområdet markerade med rött eller blått. Karta från <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning-query> 2023-11-06.

HISTORIK

Som tidigare nämnts ligger utredningsområdet i ett kulturlandskap med en lång historia. Åkeshovs slott var ett stort gods som under lång tid ägde det aktuella området. Men efter ett flertal ägarbyten och avstyckningar omkring sekelskiftet 1900 såldes marken till Stockholms stad 1904. Det kom dock att dröja till mitten av 1930-talet innan planeringen av ett nytt bostadsområde tog fart. Det ingick ursprungligen i stadsplanen för Brommaplan från 1938 men kom inte att realiseras innan en ny och reviderad stadsplan fastställdes för delar av området tre år senare. Därefter följde en utbyggnad under ett tjugotal år innan området var fullt utbyggt. Drygt 50 år senare skedde den första större förändringen då en av de byggnader som ursprungligen uppförts för mindre industriverksamhet längs Snörmakärvägen revs. Istället uppfördes det nuvarande flerbostadshuset i kvarteret Sykorgen 2016.

Åkeshov som slottet framställdes i praktverket Suecia Antiqua på 1690-talet. I bakgrunden syns Åkeshovshöjden där utredningsområdet numera ligger, men i en minst sagt stiliserad version. Kopparstick från www.suecia.kb.se 2023-11-06.

DELOMRÅDE 1

Adress: Snörmakervägen 1–16,
Knypplerskevägen 1–22

Byggår: 1941–43, 1946–48

Byggherre: Stockholm stads fastighetskontor

Arkitekt: Carl Melin och Nils Sterner, Stockholm
stads fastighetskontor

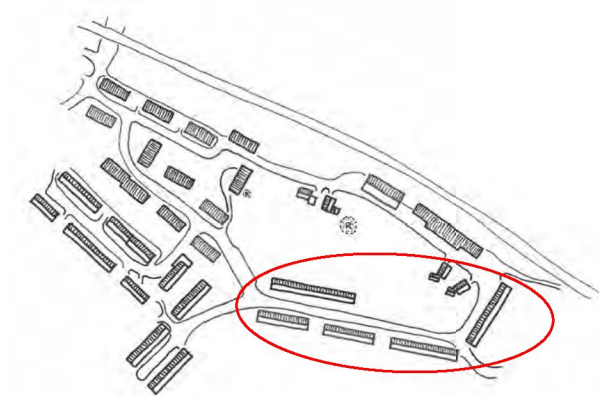
Byggnadstyp: Smalhus

Fasad: Ljus puts

Övrigt: Uppfördes ursprungligen som pensionärs-
bostäder med 1 rum och kök, men har
byggts om genom att lägenheter slagits
samman

DELOMRÅDE 2

Adress: Snörmakarvägen 45–51,
Knypplerskevägen 21–42

Byggår: 1944–49

Byggherre: HSB i Stockholm

Arkitekt: Sven Wallander och Axel Grape, HSB
Riksförbunds arkitektkontor

Byggnadstyp: Smalhus

Fasad: Terracottafärgad puts

Övrigt: Har byggts om, bl.a. med nya fönster och
nya entréer som inkluderar soprum

DELOMRÅDE 3

Adress: Broderivägen 3–27,
Bårdgränd 6–16

Byggår: 1944–49

Byggherre: Stockholm stads fastighetskontor

Arkitekt: Carl Melin, Stockholm stads fastighetskontor

Byggnadstyp: Smalhus

Fasad: Gult tegel

Övrigt: Delvis utbytta fönster

DELOMRÅDE 4

Adress: Snörmakarvägen 22–38
 Byggår: 1950–52
 Byggherre: Stockholm stads fastighetskontor
 Arkitekt: Edvin Engström (?), Stockholm stads fastighetskontor, Småstugebyrån
 Byggnadstyp: Friliggande villor
 Fasad: Ljus puts
 Övrigt: Uppfördes ursprungligen som konstnärshem efter typritning "Tjänstemannavilla T4 special"

DELOMRÅDE 5

Adress: Snörmakarvägen 29–35
 Byggår: 1959–60, 2016
 Byggherre: Bentab (?), Brf Skräddaren
 Arkitekt: Nils Nicklasson, Bergkrantz Arkitektur
 Byggnadstyp: Om- och påbyggd industri, lamellhus
 Fasad: Grå puts/ljusa fasadskivor, grön puts
 Övrigt: Uppfördes ursprungligen som industri/kontor/lager i två byggnader och har byggts på med lägenheter, den östra byggnaden revs för att ersättas av det nuvarande bostadshuset 2016

UTREDNINGSSOMRÅDETS KARAKTÄR

Utredningsområdet, eller Åkeshovshöjden, är i det närmaste helt intakt sedan det ursprungligen byggdes ut mellan åren 1940 och 1960. Graden av bevarande är hög i allt från stadsplanering och utomhusmiljö till fasader, dörrar och fönster. Ett hus har rivits för att ersättas av ett nytt men området i övrigt har lämnats utan tillägg eller rivningar.

Det stora inslaget av bevarad naturmark är inte bara ett av områdets mest framträdande karaktärsdrag, det har även givit förutsättningarna för utvecklingen av platsen. Inom de stora grönyrtorna har ingenting lagts till rätta. Här finns endast naturliga stigar och gläntor, inga anlagda rekreativomöjligheter. Skillnaderna är dock stora när det gäller kraftgatan. Här har högväxande träd tagits bort till följd av kraftledningarna, något som lett till att stråket idag mest består av svärgenomtränglig busksly. Parkmark saknas helt inom området.

T.v.: Längst uppe på höjden finns ett gravröse som troligen anlagts under bronsåldern. Runt omkring finns välbevarad naturmark med blandskog och ett påtagligt inslag av äldre träd.

T.h.: Naturmarken under kraftgatan består huvudsakligen av svärgenomtränglig busksly.

Ett annat av områdets mest framträdande karaktärsdrag är topografin och det höga läget på Åkeshovshöjden. Den har givit förutsättningarna för såväl byggnadernas placering som vägnätets sträckning. Tack vare det återkommande motivet med byggnader i fonden av gatusträckningarna, de slingrande gatorna och det stora inslaget av träd bryts skalan i området ner. Som helhet är det ett mönsterexempel på tidens stadsplaneringsideal.

T.v.: Ett bra exempel på topografins inverkan på bebyggelsen, här längs Broderivägen i riktning mot Knypplerskevägen.

T.h.: Vägnätet är anpassat efter topografin och på flera ställen står husen som fonder vilket skapar fina gaturum i en mindre skala.

Bebyggelsen är indelad i fem delområden som är lätt avläsbara genom valet av fasadmaterial och fasadkulör samt byggnadstyp. Flerbostadshusen är konsekvent uppförda som smalhus i tre våningar, om än med en fjärde suterrängvåning i några fall. Det finns generellt sett få balkonger i området och inga mot gatan, om man förbiser 2016 års bostadshus. I stora delar av området vetter dessutom entrén mot gården men alldeles oavsett har flerbostadshusen en ofta väl tilltagen förgårdsmark med ett betydande inslag av träd och/eller buskar. Träden är till mindre del äldre än bebyggelsen och består till större del av ett stort antal olika planterade arter som körsbär, rönnbär, paradisäpplen, björk, oxel, hassel med flera. Ett viktigt bidrag till förståelsen av hur flerbostadshusområdena fungerat historiskt är de höga skorstenarna vilka markerar panncentralerna som försett respektive område med värme och varmvatten.

T.v.: Höjdskillnaderna inom området har medfört att flerbostadshusen, som generellt är tre våningar höga, på några ställen fått en fjärde suterrängvåning. Balkonger finns bara på husen i delområde 2 men inga mot gatan. 2016 års hus i delområde 5 är ett undantag då det har balkonger i tre väderstreck, bland annat mot gatan.

T.h.: Varje bostadsområde med flerbostadshus stod för sin egen värmeförsörjning i form av ett närvärmenät. De höga skorstenarna markerar respektive panncentral.

Ateljévillorna utgör ett eget karaktärsområde i dubbel bemärkelse. Dels för att det bara finns fyra friliggande villor i hela området, dels för att de uppfördes som konstnärshem av Stockholms stad. Till villorna kan fyra konstnärer knytas vilka alla utövat en betydande del av sitt konstnärskap här: Bo Y:son Sjöberg, Esaias Thorén, Einar Rosén och Gustav Rudberg. Villorna är därtill välbevarade exempel på typhus för tjänstemän framtagna av Småstugebyrån inom Stockholms stadsbyggnadskontor.

Originalritning till ateljévillan på Snörmakarvägen 22. Hit flyttade konstnären Bo Y:son Sjöberg 1951. Jämför med nedre högra bilden på sidan 12. Ur *Ateljévillorna i Åkeshov* av Kerstin Cunelius, Bromma Hembygdsförening 2021.

UTREDNINGSOMRÅDETS KULTURVÄRDEN

Bebyggelsen på Åkeshovshöjden har en naturlig avgränsning mot omgivningen till följd av topografin och det stora inslaget av bevarad naturmark. Det planlades huvudsakligen under en kort period i början av 1940-talet och det byggdes ut snart därefter. Såväl naturmarken som områdets strukturer och bebyggelse är välbevarade. Sammantaget medför det både att området har höga kulturvärden och att kulturmiljöns läsbarhet är hög. Förändringarna är få och utan den omfattning att betydande värden gått förlorade.

Området är ett mycket bra exempel på sin tids stadsplanerings- och arkitekturideal. Bebyggelsen och vägnätet har anpassats till topografin och naturen utan tillrättalägganden genom plansprängningar eller anläggandet av parkmark. Flerbostadshusen är uppförda som smalhus, en för tiden högaktuell byggnadstyp, med en bredd på 11 meter. Att delområde 1 uppfördes av Stockholms stad som ett av två områden avsedda för pensionärsbostäder är ett intressant stycke i det svenska folkhemmets socialhistoria (det andra låg i Enskede). Likaså är ateljévillorna en viktig del av historien om Stockholms stads subventionerade bostäder för konstnärer, något som finns än idag om än i annan form.

Den ännu välbevarade helheten bygger till lika delar på bebyggelsen och dess struktur som på naturen och topografin. Som en följd av detta har naturen inte bara naturvärden utan även höga kulturvärden. Den omgivande naturmarken integrerades i bebyggelsemiljön i långt mycket större utsträckning än enbart som fond för husen. Undantaget är kraftgatan som inte tillåts rymma några högre träd på grund av högspänningskablar. Här saknas därför den variation i vegetationen som är så tydlig i området i övrigt. Därför är inte heller kulturvärdet lika högt.

Trots att platsen var obebyggd när den nuvarande bebyggelsen tillkom så finns det gott om spår från tidigare verksamheter. Området kring Åkeshovshöjden och Åkeshovs slott är rikligt på fornlämningar varav två finns inom utredningsområdet. Den ena är ett gravröse vilket visar på mänsklig aktivitet åtminstone sedan bronsåldern.

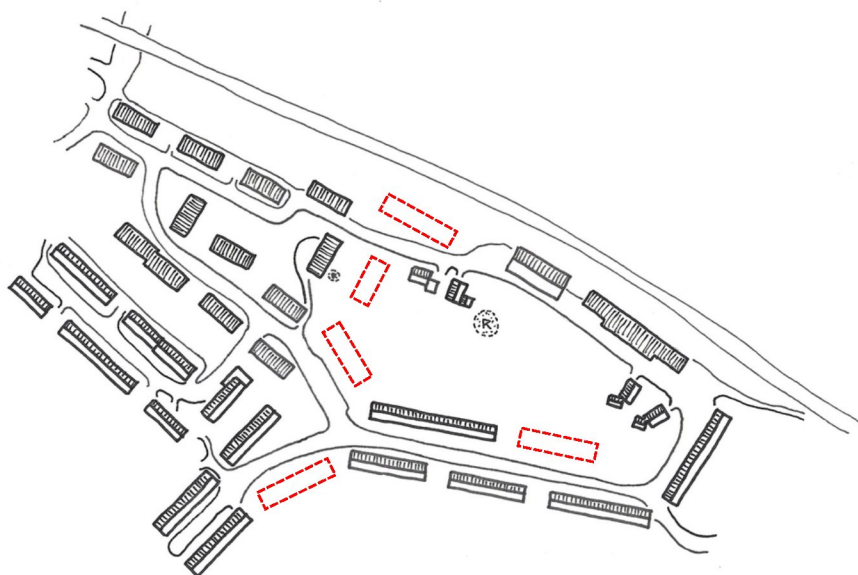
VÄRDEBÄRARE

För att tydliggöra hur de mest betydelsefulla värdena kommer till uttryck i området följer här ett antal värdebärare. Dessa värdebärare ligger också till grund för bedömningen av områdets känslighet för förändringar sett ur ett antikvariskt perspektiv.

- *Naturmarken ringar in och delar upp bebyggelsen i mindre grupper.* Det stora inslaget av bevarad natur är påtagligt i hela området och det gav förutsättningarna för den ursprungliga planeringen på 1940-talet.
- *Bebyggelsens placering följer topografin.* På samma sätt som naturmarken gav topografin förutsättningarna för planeringen av området på 1940-talet. Den konsekventa byggnadshöjden gör att höjdskillnaderna enbart styrs av topografin, inte byggnaderna i sig.
- *Vägnätet följer topografin.* I likhet med bebyggelsens placering har vägnätet formats med utgångspunkt i höjdskillnaderna inom området. Det har resulterat i slingrande gator där de obrutna siktlinjerna är förhållandevis korta.
- *Byggnader som fondmotiv där gatorna svänger.* Placeringen av byggnaderna bidrar till att bryta ner skalan i området i mindre enheter. Den gör också att det nästan helt saknas utblickar från området.
- *Bebyggelsens uppdelning i fem lätt avläsbara delområden.* Varje delområde har sin egen identitet till följd av byggnadstypen, fasadmaterialet, kulörerna och takvinklarna.
- *Den konsekventa byggnadshöjden.* De ursprungliga flerbostadshusen är genomgående uppförda i tre våningar vilket bidrar till en sammanhållen karaktär trots skillnaderna i gestaltningen.
- *Ett genomgående gestaltningskoncept.* De ursprungliga flerbostadshusen har en arkitektur som kombinerar funktionalismens saklighet med en strikt symmetri. Dekorativa element finns endast i form av dörr- och fönsteromfattningar och fasaderna är uppbyggda med lodräta fönsteraxlar, enhetliga fönstertyper och utan utkragade balkonger.
- *Den generellt höga graden av bevarade byggnader och byggnadsdetaljer.* Trots en del förändringar framförallt i delområde 2 är intrycket av området som helhet i hög grad detsamma som när det byggdes.
- *Förgårdsmarken och den indragna placeringen av husen.* Förgårdsmarken kompletterar naturmarken och tillför gröna stråk längs gaturummen.
- *Den rika variationen av planterade träd.* Framförallt förgårdsmarken är planterad med en rad av olika träd och buskar, allt från nyttoväxter till ren prydnad.
- *Ateljévillorna.* Dessa utmärker sig genom att vara de enda enfamiljshusen i området. De har även en historia som går att koppla till den samtida kultur- och bostadspolitiken samt de fyra konstnärer som blev ägare till husen i början av 1950-talet.

KÄNSLIGHETSANALYS

Som det framgår i ovanstående text har utredningsområdet höga kulturvärden och en hög läsbarhet vad gäller kulturmiljön. Det faktum att området planerades och huvudsakligen bebyggdes redan på 1940- och början av 1950-talen i kombination med en hög grad av bevarande gör det känsligt för förändringar och tillägg. Men trots att samtliga byggrätter är nyttjade finns det platser som skulle kunna bebyggas utan att bryta mot områdets struktur. En av dessa var föremål för diskussion i samband med 2013 års detaljplan för kvarteret Sykorgen. Ytterligare tre har aktualiserats av att kraftgatan är planerad att rivas. Det är dessa tre som ingår i det nu pågående planarbetet.

Överblick över området med tänkbara placeringar av nya byggrätter som tar hänsyn till den befintliga strukturen. Storleken på respektive byggrätt är dock inte bedömd, endast placeringen.

Till följd av att de befintliga flerbostadshusen genomgående är smalhus i tre våningar, utan utkragade balkonger och med en mycket sparsam arkitektur är känsligheten hög vid en eventuell förtätning. Nya flerbostadshus riskerar att få en framträdande plats i stadsbilden enbart till följd av sådant som vår tids krav på tillgänglighet och marknadens förväntningar på exempelvis balkonger. När de befintliga husen byggdes såg både kraven och förväntningarna radikalt annorlunda ut. Således kommer dagens förutsättningar oundvikligen att få konsekvenser för kulturmiljön och upplevelsen av området.

Den befintliga utemiljön karaktäriseras i hög utsträckning av *det som saknas*. Exempel på detta är privata ytor i form av balkonger och uteplatser, handikapparkeringar i närheten av entréerna, ramper för tillgänglighet och boendeparkeringar inom den enskilda fastigheten. Vid en eventuell förtätning av området kommer dessa nutida krav och förväntningar oundvikligen att påverka kulturmiljön.

Ett utmärkande drag i utredningsområdet är byggnadshöjderna. Med en konsekvent höjd motsvarande tre våningar blir området topografi läsbar i relationen mellan husen. De förhållandevis låga höjderna gör också att träden dominerar siluetten. På så vis förstärks känslan av att bebyggelsen anpassats efter naturen istället för tvärtom. Tillägg av högre hus riskerar att vända detta förhållande och därmed bli en avvikelse i relation till området i övrigt.

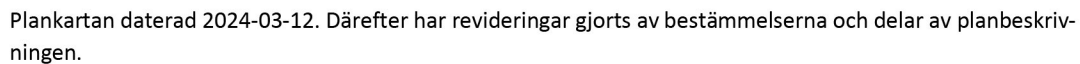
Den befintliga bebyggelsen är indelad i fem delområden som alla har sin tydliga karaktär. Det gör att enstaka tillägg i ett enskilt delområde riskerar att få större påverkan på kulturmiljön än om flera hus grupperas som ett nytt delområde med en egen karaktär. Tack vare att det nu aktuella planområdet möjliggör ett samlat tillägg finns också möjligheten att skapa ett sådant nytt delområde. Det är dock viktigt att de ovan redovisade värdebärarna fungerar som referens för förslaget om påverkan på kulturmiljön skall minimeras. På så vis kan ett nytt delområde skapas avseende karaktären men med hänsyn och en synbar relation till de befintliga.

Vad gäller naturmarken så är känsligheten för förändringar och tillägg generellt sett hög inom utredningsområdet. Undantaget utgörs av kraftgatan vars växtlighet avviker från området i stort. Skälet är, som nämnts, att kraftledningarna inte tillåter högväxande träd. Ytorna under kraftledningarna är därtill dåligt röjda och består mest av sly. Med reservation för att det kan finnas naturvärden så är bedömningen att naturmarken längs kraftgatan har en låg känslighet för förändringar.

Kraftgatan sedd från söder. Både till höger och vänster syns höga träd medan kraftgatan har en tät, lägre buskvegetation med en betydligt lägre känslighet för förändringar sett ur kulturhistorisk synvinkel.

FÖRESLAGEN DETALJPLAN

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra för bostadsbebyggelse inom det tidigare kraftledningsstråket i ett centralt läge i Bromma. Förtätningen ska ske med hänsyn till platsens påtagliga natur- och kulturvärden. Bebyggelse ska inordna sig mot den befintliga strukturen och gestaltas på ett sätt som tydligt samspelar med den befintliga bebyggelsen avseende material, färgskala och volymhantering. Gårdsmiljöerna ska präglas av naturmark och mötet med omgivande natur och ny bebyggelse ska utföras med särskild omsorg.

Stockholm, Åkeshov

PLANFÖRSLAGETS KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN

Som kulturmiljöanalysen ovan redovisar är Åkeshovshöjden ett område med både höga kulturvärden och en hög läsbarhet som gör det känsligt för förändringar och tillägg. De värden som identifierats är kopplade såväl till de naturliga förutsättningarna och strukturerna som till bebyggelsekaraktären och graden av bevarande. Den del av Åkeshovshöjden som planförslaget tar i anspråk är den minst känsliga då den fungerat som kraftgata och därmed inte bebyggt. När kraftledningen tas bort lämnas ett något svårtolkat spår och en lucka i områdets struktur som planförslaget på ett naturligt sätt kommer att fylla.

Planförslaget förhåller sig till de platser som denna utredning pekat ut som lämpliga för en förtätning i enlighet med områdets struktur. Placeringen och orienteringen av de nya husen bygger vidare på det mönster som finns både i bebyggelsen och i gatunätet. Begränsningen av planområdet till kraftgatan gör också att de nya husen bildar ett eget delområde med förutsättningar att få en sammanhållen identitet. Särskilt då det kilar in sig mellan de övriga delområdena utan att splittra respektive områdes karaktär.

Det stora inslaget av naturmark och vegetation inom området kommer att påverkas när nya hus skall uppföras. Ur kulturhistorisk synvinkel är dock kraftgatan mindre känslig till följd av den vegetation som finns på platsen idag. Den mest intressanta frågan i detta sammanhang är därför inte vilka värden som försvinner utan vilka som kan tillföras när kraftledningen rivs. Med rivningen skapas exempelvis möjligheter att plantera träd av samma typ som finns i området i övrigt och därmed förstärka upplevelsen av en sammanhållen naturmiljö, även med nya hus på platsen.

Fotomontage med planområdet i bildens mitt. De tre byggnaderna motsvarar byggrätterna i planförslaget. Notera inslaget av vegetation kring de nya husen. Det är en ambition i planförslaget som bygger vidare på områdets befintliga karaktär. Montage: a-sidan arkitektkontor ab, 2024-03-04.

Trots en tydlig anpassning kommer inte gestaltningen av de nya husen att vara den mest påtagliga förändringen av området. Det kommer istället att vara dagens krav och förväntningar vid nybyggnad. 1940-talets pensionärsbostäder och bostadslägenheter var små, saknade både balkonger och hiss och det fanns inga krav på bilparkeringar. Idag ser förutsättningarna helt annorlunda ut. Och det framgår i planförslaget som syftar till att möjliggöra större lägenheter med tillgång till både balkong och hiss, lägenheter i marknivå och parkeringar i källarplanen. Till följd av detta kommer de nya husen att utmärka sig i området på flera sätt trots en ambitiös och respektfull arkitektur.

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Tillägget av tre nya flerbostadshus på Åkeshovshöjden är utan tvekan en stor förändring av den befintliga miljön. Förändringen kommer dock att i första hand påverka upplevelsen av området då vare sig den befintliga bebyggelsen eller gatunätet berörs. Av de värdebärare som listas ovan finns ett fåtal som inte påverkas alls. I de fall en värdebärare påverkas är det den förändrade stadsbilden som står i fokus för konsekvenserna.

Naturmarken ringar in och delar upp bebyggelsen i mindre grupper.

- Planförslaget möjliggör ett bibehållande av denna princip genom prickmark som skall göras genomsläpplig och därmed inte kan asfalteras.

Bebyggelsens placering följer topografin.

- Byggrätterna i planförslaget följer topografin och nyttjar möjligheten till suterrängvåningar.

Vägnätet följer topografin.

- Vägnätet påverkas inte av planförslaget.

Byggnader som fondmotiv där gatorna svänger.

- Placeringen av byggrätterna följer denna princip och bidrar med fondmotiv både längs Knypplerskevägen och Snörmakarvägen.

Bebyggelsens uppdelning i fem lätt avläsbara delområden.

- Planförslaget möjliggör att de tre nya husen uppförs som ett nytt delområde med en egen identitet lika lätt avläsbar som de övriga.

Den konsekventa byggnadshöjden.

- Planförslaget medger en drygt 15 % ökning av byggnadshöjden i jämförelse med husen kring planområdet. Med det följer en skalförskjutning i höjddled.

Ett genomgående gestaltungs-koncept.

- Planförslaget har hämtat inspiration från området och redovisar exempel som på ett tydligt sätt relaterar till de befintliga husen. Djupare byggnadskroppar, förskjutningar i fasadlivet, bostäder i marknivå och balkonger är dock skillnader som utmärker de nya husen.

Den generellt höga graden av bevarade byggnader och byggnadsdetaljer.

- Den befintliga bebyggelsen påverkas inte av planförslaget.

Förgårdsmarken och den indragna placeringen av husen.

- Planförslaget följer denna princip.

Den rika variationen av planterade träd.

- Planförslaget redovisar träd både på förgårdsmarken och inom planområdet i övrigt. Vad som skall planteras redovisas dock inte och det finns inte heller några krav på planteringar. Därmed är det oklart hur vegetationen inom planområdet kommer att se ut i praktiken.

Ateljévillorna.

- Ateljévillorna påverkas inte av planförslaget.

Sammantaget kan det konstateras att planförslaget inte får mer än en begränsad påverkan på områdets kulturvärden då det berör ett idag obebyggt markområde. Däremot påverkas kulturmiljöns läsbarhet av tillägget av ytterligare flerbostadshus. Den i hög grad enhetliga bebyggelsen kommer att kompletteras av tre byggnader med en rad egenskaper som inte står att finna i området idag. Därmed påverkas den ännu i stor utsträckning bevarade ursprungliga karaktären.

Byggrätterna i planförslaget medger en högre byggnadshöjd än den befintliga bebyggelsen vilket kommer att leda till en viss skalförskjutning. Intrycket motverkas av ett lägre våningstal mot gatan men i förhållande till de befintliga husen blir skillnaderna ändå tydliga. Dagens bebyggelse är dessutom lägre än de omgivande träden vilket gör att den ligger inbäddad i grönska och därmed får en något tillbakadragen roll i stadsbilden. En motsvarande effekt är svår att uppnå, i alla fall under överskådlig tid, med de nya husens större volymer.

Att bygga ihop Åkeshovshöjden genom att fylla platsen för den tidigare kraftgatan med byggnader är ett logiskt initiativ i den starkt expanderande Stockholmsregionen. Det ligger i linje med översiktsplanen. Planförslaget är därtill väl förankrat i vägledningen för tillägg inom smalhusstaden enligt Stockholms byggnadsordning. Att förslaget redovisar en bebyggelse som i viss mån avviker från den befintliga är en konsekvens av förändrade krav och förväntningar över tid och är därför lika logisk.

Med planförslaget skapas möjligheterna till en omsorgsfull och enhetlig gestaltning av den nya bebyggelsen och ett nytt delområde skulle på så vis kunna adderas till Åkeshovshöjden. Men husen är bara en del av ett lyckat resultat. Det stora inslaget av naturmark och den stora variationen av träd är lika betydelsefulla värden för platsen. De är kittet som håller samman delområdenas skiftande karaktärer. Därför är det av största vikt att de ges samma omsorg som husen.

Martin Åhrén

Byggnadsantikvarie

Certifierad sakkunnig KUL, nivå K